

SCOLA ROMÂNĂ.

Revistă pedagogică

pentru interesele institutelor de învățământ la Români și pentru organele lor.

Edată și redigeată de

VASILE PETRI,

Ese în 8, 18 și 28 a fiecărei luni, în numere de câte o cölă, și va costa pe anul întreg 4 fl., pe o jumătate 2 fl., pe un pătrar 1 fl. v. a. Pentru România 5 fl. v. a.

Năsăud, 28 April v. 1891.

Prenumeratiunile și corespondențele sunt a se adresa la Redacțiunea „Scolei Române” în Năsăud (Naszód.) Pentru inserțiuni câte 5 cr. de șir și timbru.

Cunoscințe din istoria educațiunii și instrucțiunii.

(Continuare.)

§ 29. Scótele din jumătatea a II-a a evului mediu și reprezentanții lor.

Opera măreță, începută de marele domnitor Carol, nu s'a continuat sub următorii seii. Fiul și succesorul seii Ludovic se numesce Piul; însă pentru aceea nu s'a îngrijit, ca să continue ceea ce a început tatăl seii. În locul progresului a intrat regres. Disciplina în cler, reprezentantele avântului cultural, a devenit tot mai laxă. Canonicii au început a duce viață nu comună sub disciplină, ci privată. Mănăstirile nizuiau să se scóta de sub supraveghierea rigoroasă a episcopilor diecesani. Preoțimea dela sate, neavând cine o astringe, a încetat a se ocupa cu instruirea junimeii; órecare desdaunare a fost ridicarea de scóle cetățenesci. Regele Henric I (919—936) a ridicat mai multe fortărețe, firesce din punct de vedere militar. Însă cu timpul s'a dezvoltat în dinsele o viață cetățenescă, s'au aședat ómeni, cari s'au ocupat cu comerțul și industria. Acesta a adus cu sine înființarea de scóle. In aceste scóle au fost tot clerici învățători, sau de aceea, cari se pregăteau pentru cariera preoțescă. Din ordul Franciscanilor și a Dominicanilor încă au fost călugări, cari s'au ocupat cu instruirea tinerimeii. Fost'au dintre Franciscani și de aceea, cari călătoriau încóce și încolo, adunau prunci în jurul lor, îi învătau adevărurile religiunii și și a scrie și a ceti. Pentru conducerea scólelor cetățenesci se alegea câte un învățător (magistru,

rector). Alegerea se făcea pre câte un an, și cu alesul se încheia contract. Magistrul avea se-și ia — dacă era lipsă — ajutorii și se se tocmească cu ei. Venitele învățătoresci constau din salar, didactru, daruri și ceva competențe dela serviciu bisericesci sau alte servicii secundare. Preste tot venitele erau puține și mai ales ajutorii erau așa de rău plătiți, cât mai nicăiri nu era vre unul, care se fie plătit așa, cât se pótă duce o viață onestă. Pentru aceea statul învățătoresc era despectat.

Din datina, de a se lua ajutor, a urmat altă datină, care a fost cangrena învățământului. Intre meseriașii din cetăți s'a fost întrodus spiritul de asociare. Meseriașii, cari aveau aceeași meserie, formau o corporațiune, care avea organizare proprie. Învățătorimea încă s'a molipsit de acest spirit. Însă precând meseriașii, prin corporațiunile lor, au făcut progres, pre atunci învățătorimea a decășut.

Învățătorii n'aveau organizarea meseriașilor, ci mai mulți își alegeau sau își numiau un rector, și cu dînsul în frunte, peregrinau din un loc în altul. Ei âmblau dela mănăstire la mănăstire, din cetate în cetate și înșelau poporul superstițios prin fel de fel de apucături. Se înmulțiră întru atâta, cât deveniră o plagă pentru țeră. Mult nu sta în un loc, ci după cum era prospectul de câștig. Mai mult sta acolo, unde era lucru mai puțin și parale mai multe. Pruncii, cari voiau a învăța profesiunea dăscălescă, se alăturau pre lângă un scolar mai bătrân. Sub conducerea acestuia âmblau dela scóla la scóla și trebuia să facă ori ce serviciu, să cerșescă și chiar să fure. Conducătorul

se numia bachant (vagant), ér pruncii vênători abecistî. Aşa vieţa scolastică degeneră în vagabundagiū. In unele cetăţi bachanţii aū fost bine primiţi, în altele însă, pentru purtarea lor scandalôsă, aū fost bătūţi şi alungaţi. Acest vagabundagiū abia a încetat în secolul 16.

Obiectul principal de învăţământ în tóte scólele maî înalte ale acestuî period era limba latină, care era necesară maî ales celor, carî se pregătiaū pentru statul preoţesc. In unele se înveţau pre lângă aceea şi retorica, filosofia şi aritmetica maî înaltă. Nu lipsia însă musica (cântul.)

In scólele maî de jos era restrîns învăţământul la cetit şi scris şi la cunoşterea celor maî principale doctrine ale credinţei şi moralei. Disciplina era fórte rigurósă, localităţile de propunere maî preste tot rele. Numai în mănăstiri şi la capitule erau localităţi luminóse. Mijlócele disciplinare erau postul, închisórea şi varga. Din acésta din urmă se făcea adeseorî întrebuinţare prea grobiană. Intre atarî împrejurări educaţiunea ca atare era lucru secundar. Numai în scólele mănăstirescî şi capitulare aveaū trecere cuvenită esemplul şi dedarea.

S. Anselm (născ. 103), crescut în scólele benedictine, dojenesce pre un superior al unei mănăstiri sē se ferescă de tractarea prea dură a scolarilor. El đice: »Dacă vē interesatî în faptă de cultivarea junimei, atuncî trebuie sē faceţi ca artistul, care-şi face icóna sa din plăcile sale de aur şi argint, nunumai prin bătut, ci acum o apasă şi ciocănesce maî lin, acum o neteşesce şi maî lin şi o prelucră.«

In scólele mănăstirescî şi capitulare maî ales erau afară de feriile îndatinate şi anumite đile de desfétare, în carî li-se făceau cele 3 bucurii, dânduli-se vin, calde şi lumină (la joc). Scolarii atuncî se deprindeaū în a fugi până la o ţintă anumită, a se trânti, fiind mânil unse cu oleū, şi în a arunca cu pietrii, fiind trupurile pancerate. Unele serbătorî, cum a fost serbătórea s. Gregoriu, erau împreunate cu producţiuni teatrale. Scolarii maî marî cântau în chor pentru banî, óuă, covrigi. Cu tóte şi prelângă tóte disciplina rigurósă, împreunată cu varga, era caracteristica educaţiunei de atuncî.

Precând scólele mănăstirescî şi capitulare erau în decădintă; pre când preoţimea seculară nu se maî ocupa cu instruirea şi educaţiunea pruncilor din parochiile sale; precând scólele cetăţenescî pătimiaū sub influinţa bachantismuluî: pre atuncî se ridică o lumină strălucitóre din Italia, se începú ridicarea scólelor înalte, cunoscute sub numirea de universităţi. Scóle înalte corespunđetóre universităţilor din evul mediu aū

fost şi în timpurile vechi. Aşa aū fost sub Ptolomei în Egipt, pre timpurile împéraţilor în Roma. Universităţile din evul mediu nu sunt însă o continuare a scólelor din timpurile vechi, deórece migraţiunea ginţilor a sdrobit institutele de cultură din Europa. Acestea sunt productul nisuintelor de a se ridica în sciinţa. Arabii, aşeđaţi în Spania, aū ridicat maî multe scóle înalte, carî aū înflorit până în secolul al 12-le. Ei aū cultivat tóte sciinţele cu aşa mare succes, cât dinşii deveniră învăţătorii Europei. Fiind odată deştepţat zelul pentru sciinţa, acésta şi-a aflat adăpost şi în celelalte ţeri ale Europei. In secolul al 12-le s'a înfiinţat o scólă înaltă la Salerno în Italia, în care s'a cultivat cu deosebire medicina, şi alta la Bologna, unde s'aū cultivat sciinţele juridice. Indată după aceea s'a ridicat scólă înaltă în Paris, unde se înveţa teologia şi filosofia. Aceste sunt numai dóue facultăţi. Prima universitate a ridicat'o împératul Frideric II în Neapolea la a. 1224. La a. 1348 s'a ridicat universitatea din Praga, la a. 1365 cea din Viena, la 1386 în Heidelberg etc. Intocmirile acestor scóle înalte erau asemenea corporaţiunilor de meseriaşi. Studenţii adeseorî formaū grupe după naţionalităţi, locuiaū împreună sub conducerea şi inspectiunea unuî magistru, care purta grija, ca sē cerceteze prelegerile şi dispuţele. Acestea erau ocupaţiunea principală a studenţilor, şi se estindeaū maî ales asupra temelor din sciinţele juridice şi teologice. Universităţile complete aveaū 4 facultăţi: teologica, juridica, medica şi filosofica. Pre lângă acestea se propuneaū şi arţile liberale.

Universităţile deveniră focularele sciinţelor, acestea aū înflorit, însă cu sciinţele pedagogice s'aū ocupat puţinî bărbaţi. Dintre acei puţinî sunt de însemnat: Vincentiu de Beauvais, călugăr din ordul Dominicanilor. A trăit pre la mijlocul secoluluî al 10-le, a studiat probabil în Burgundia şi după aceea a intrat în mănăstirea dela Beauvais, care se află spre nord dela Paris. Ludovic IX l'a chemat la curte, unde a purtat oficiul de procetitor şi inspector preste educaţiunea pruncilor regesci. El a scris în limba latină »Despre educaţiunea pruncilor regesci.« Opul constă din 51 secţiuni şi conţine multe indigitaţi folositóre în privinţa educaţiunei şi instructiunei. Pre ascultare pune un pond fórte mare şi doresce, ca acésta sē fie fundamentul educaţiunei. Maî încolo đice, că educaţiunea o constituē 2 lucruri: desvêţarea dela reū şi silinţa spre bine, carî ambe se ţin de disciplină. Mijlóce disciplinari sunt: dojana, ameninţarea şi pedépsa trupescă. La aplicarea mijlócelor e a se considera individualitatea prunculuî. Observă, că as-

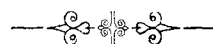
primea prea mare produce ură și descurăgiare. Simțul de onoare e a se cruța, și pentru aceea pedepșa publică a se aplica numai atunci, când se comite și greșala în public. Tótă cartea lui Vincențiu dovedesce un spirit de religiozitate, și pentru aceea știința fără sântire internă o consideră de o minciună stricăciósă.

Ioan Gerson, cancelarul universității din Paris, nasc. la 1363, mort la 1429, a scris un tractat despre atragerea pruncilor la Christos. (De trahendis parvulis ad Christum.) El începe tractatul cu cuvintele dela Mateiú cap 19 v. 14: »Lăsați pruncii și nu-î opriți a veni la mine, că a unora ca acestora este împărăția ceriului.« Mai departe dă svat, ca să se ferescă de a da scandală pruncilor, și apoi arată, cari sunt cărările, cari duc la Christos. Mijlócele spre acesta sunt: catedra, instruirea între patru ochi, scóla și scaunul mărturisirei.

Mapheus Vegius, nasc. la a. 1407 în Lodi, mort între a. 1457 și 1459. După mai multe necasuri a fost chemat la Roma de cătră pontif. Eugeniu IV și aplicat în mai multe oficii bisericesci. El a scris în limba latină despre educațiunea pruncilor și moravurile curate ale acestora. Opul constă din 6 cărți. Cele trei d'ântăiú tractéză despre datorințele părinților, instruirea pruncilor, educațiunea și instruirea tinerilor și a vergurelor.

Vegius încă are în vedere educațiunea pruncilor din clasele mai înalte. Inse dînsul este unul dintre cei d'ântăi pedagogi, care pune pond pe influința mamelor în educațiune. In deosebită considerațiune ia dînsul educațiunea din anii primí. El dice, se nu se opréscă pruncilor sbieratul, care servește spre sântate. In cei d'ântăi 5 aní se nu se dea pruncilor de lucru, ci se se lase a se juca. Cu pruncii se se vorbescă onest, se nu li-se pună nume desmerdátore. La punerea numelor se fie cu precauțiune, pentru-că numele frumoșe ale bărbaților îndemnă spre imitare. In privința pedepselor combate părerea, că numai prin pedepsă trupescă se póte educa, și susține, că e de a se feri fórte tare de patimă la pedepsire. Față de aceia, cari cred, că pruncul trebuie pedepsit trupesce, provocându-se la scriitori págáni și la s. scriptură (Ecl. c. 30 v. 1) opune cuvintele s. apost. Paul: »Și voi părinți nu întăritați pre pruncii voștri spre mânie, ci îi cresceți pre dînșii întru frica Domnului!« Condițiunea principală pentru progresarea educațiunei este după dînsul cunoșcerea individualității. Pentru aceea trage atențiunea asupra celor patru temperamente, pre cari le aseménă cu cele patru elemente, și îndruméză, ca lauda și dojana se fie cu privire

la acestea. Ce se ține de persóna învățătorului, e de părere, ca și Quintilian, cumcă pentru elementele științelor se se pună cei mai abili învățători, pentru-că numai aceia știú preda clar și ușor de înțeles și a pune fundament secur. In privința metodică e de părere, că cea mai bună metodă este, ca pruncul se se deprindă însuși. Pentru aceea pretinde cu tot adinsul, ca scolarii se fie astrinși a-și esprima cugetele în scris saú a reproduce versurile poezilor buní în altă formă. Scrisórea sa memorabilă o încheiá așa: »Timpul e ca un torinte, un soț al morții, o nisuință perpetuă.« Numai ceva se opune timpului și aceea e vîrtutea; numai una-î dá valóre, aceea e studiarea științelor. Astfel se lucre tinerii, până ce e sângele cald, se îngrijescă de viitor și se se înavuțescă cu atari cunoscințe, cari împlu timpul juneței cu plăcere, timpul cărunțetelor cu mângăere. Imprime-și adenc și păstreze în inimă, că timpul e lucsul cel mai mare, și se nu-l lăsăm se trecă nefolosit, pentru-că singur pre el îl putem numi al nostru în viétă.« (Kellner l. c. pag. 66 si urm.)



Herbart, biografia și principiile sale pedagogice și influința lor asupra pedagogiei.

(Continuare.)

II.

Onorată adunare!

Ca se putem privi principiile pedagogice ale lui Herbart prin o prismă cât se póte mai curată, țin de o trebuință neapérată se aruncăm o privire în lumea pedagogiei până în zilele acestuia.

E de mult tare, de când omenimea a ajuns la convingerea, că omul — deși cea mai perfectă creatură — are lipsă neîncungiurabilă de creștere, căci din potrivă el se nimicesce și pierie mai înainte de a-și fi atins sublimul scop.

Dar ómenii chemați de a cresce, au avut deosebite vederi în deosebite timpuri despre obiectul creșterei, adecă: despre om.

Stând lucrul astfel, este firesc, că și știința creșterei, adecă pedagogia, încă a luat colorit felurit în deosebite timpuri și la deosebite popórá; căci omul, creșterea și pedagogia sunt noțiuni, cari staú într'o legătură atât de strînsă, încât nu putem influința nimic asupra uneia, ér cealaltă se remână neatinsă.

In orient:

Chinezul domnesce în modul cel mai arbitrar asupra familiei sale, muerea și copiii sunt servi lipsiți de vóia proprie ori poziție de sine stătătoare; dar nu mai puțin arbitrar domnesce învățătorul asupra scolarilor și împăratul în imperiū.

Tótă China o putem asemêna cu o odae uriașe de copii, în carea se aplică nuiauă fără leac de considerare ori deosebire.

Indianul e membrul unei caste; — individual nu e al seū propriū.

Persul e al patriei dela anul al 7-le începênd.

Așadară în Orient individul nu era al seū, ci al altuia.

In Occident:

Grecul era al statului, pe a căruī spese se si crescea dela anul al 7-le.

Romanul avea în vedere numai folosul statului în crescerea copilului.

Este greū a hotărī, care a fost mai mult al statului: Helenul estetic ori Romanul practic.

Așadară în Occident, ca și în Orient, individul e al altuia.

In evul vechiū decī tótă crescerea avea în vedere numai și numai interesele națiunilor; singuraticul a trăit numai pentru ca se fie de folos națiunei, căreia aparține, nu însă și pentru el însuși; decī scopul crescerei se socotia a fi în afară de individ, înainte de Christos.

Neatribuindu-se singuraticului nici un fel de însemnătate ca individ, lucru firesc, că și sciințele, cari tractau despre ființa omului ca atare, încă erau nesocotite.

Locul prim în acest ev îl ocupă sciințele așa numite de stat, pentru care se crescea și individul.

Dela Christos încóce însă individul — obiectul crescerei — a început a fi privit dintr'un punct diametral opus celui din evul vechiū.

Acésta schimbare de lucruri au produsu-o principiile profesate de Domnul nostru **Isus Christos**, carele a făcut se resune, că omul e născut pentru sine, că toți suntem fii unui și aceluī părinte, prin urmare ocupăm o poziție egală în acésta lume; că omenimea nu este decât o reuniune de frați.

Creștinismul enuncie decī, că scopul omului este perfecțiunea, precum perfect este și părintele din ceruri.

Devenind acésta enunțiaune hotărītore pentru ceruri din ce în ce mai largi, fiecare se nivesce să-și valorizeze cât mai bine ceea ce i-a dat Creatorul, să se perfecționeze care-și după puterea și capacitatea sa.

Emigrațiunea popórálor, expedițiunile și timpul feudalismului au dat ocaziune, ca ómenii din depărtările cele mai considerabile să vină în atingere unii cu alții și să se convingă tot mai mult, că fiecare cu atât valoriséză mai mult, cu cât este mai perfect.

In evul mediu decī scopul creșterii nu se mai socotesce a fi în afară, ci în individ.

Stând lucrul astfel, sciințele așa numite de stat, cari au jucat un rol atât de important în evul vechiū, își perd nimbul, trebuie să vedă cu ochii cădêndu-le stéua, ér pe ruinele lor ridicându-se sciințele antropologice, sau acele, cari tractéză despre ființa omenescă.

Lucru evident, că omenimea ajunge dintr'un extrem într'altul, ér calea cea adevărată rămâne la mijloc, până când vine evul nou, carele ținênd cont de cele petrecute în evurile precedente, își ia de problemă a unī cele 2 antitese, adecă: pre cea a evului vechiū, carea ținea, că scopul creșterii zace în afară de individ și pre cea a evului mediu, carea pretindea, că scopul creșterii este a se căuta numai în ființa individului în syntesa:

Scopul individului nu zace nici afară de el, dar pentru aceea nici el nu e un scop de sine stătător isolat, ci atât individii, cât și colectivitatea sunt supuse unui scop mai înalt, în care apoi fiecare își îndeplinesce scopul seū relativ.

Individul este ca un ce, ce se privesce drept o parte a omenimii sau a deitătii; conceptul general e cel mai înalt concept.

Pedagogia modernă ține, că adevăratul scop al omului este identificarea voiei omenesci cu a celei d-de-esci, unde își are fundamentul principiul creșterii creștine: »Cresce omul după tipul și asemênarea lui Ddeū.«

Privit lucrul în forma acésta, se înțelege de sine, că Ethica și Psychologia sunt pietrile fundamentale ale pedagogiei moderne, punctul, în care ne întâlnim cu Ioan Friderich Herbart, întru cât lui îi succese nunumai a strînge mâna cu adevărata Psychologie, ca sciință, ci totodată a o pune și la dispozițiunea sciinței pedagogice.

Acestei împregiurări îi dă Dr. Vogel atăta însemnătate, încât în opul seū mai sus pomenit, cu Herbart începe o periodă nouă în pedagogia modernă sub numirea: Naturalismul critic-real, privind astfel pre Herbart ca o figură pedagogică, carea dă o direcțiune nouă cursului pedagogiei. Acest ram de filosofie aplicată a fost sufletul lui Herbart, cu care el începu a se ocupa

încă de pe timpul, când se afla ca instructor în familia Steiger și de care nu se putu despărți până la recele mormânt.

Pe cât de secur este, că filosofia are să vorbească despre chemarea și natura omului, pe atât de netăgăduit este, că pedagogia trebuie să fie știință filosofică, pentru-că omul are să fie crescut spre virtute în întregul și adevăratul sens al cuvântului; trebuie să fie știință filosofică pentru aceea, pentru-că omul, carele nu cunoșce natura omenescă, nu poate fi în curat cu arta de a cresce pre om.

(Va urma.)



S o l a

de

Carmen Sylva.

Poemă cotită de Maiestatea Sa regina României în ședința iubilărilor a Academiei Române.

Dacă ogórele României sunt atât de bogate și de roditoare, acésta o datorim mult sângelui vèrsat pe dînsele de acei, care din vremuri vechi s'aũ jertfit pentru a le apèra.

Astăđi, în ȃi de serbătóre, se cuvine dar' să amintesc despre eroii din trecutul cel mai depărtat. Nu mă țin de acei, care aũ numai un vae victis pentru cei învinși, ci pe acestia adese îi cred mai vrednici de tótã lauda.

Noi ne mândrim mult, că ne tragem din Romanii cei învingători; șe nu uitãm însè niciodată pe Dacii cei învinși, care murind o mórte vitejescă, aũ acoperit pãmèntul acestei țeri cu cununii neperitoare.

M'am încercat să ridic din mormèntul uitării ființele mărete ale acestor lupători, pentru a întâri inimile și a înalța cugetările noastre.

Némul nostru a stat totdeauna ca o stâncă, menită a sparge grelele valuri ale popórelor, ce se rostogoliaũ unele preste altele. Adese i-aũ trecut valurile preste cap, dar tot atât de adese ni-am înalțat capul érași cu mândrie, botezat pentru lupte nouè și pentru răbdare vitejescă.

Vrèu să cânt astăđi pe eroii, care renasc necontentit din holdele noastre aurii; și cu tóte că sunt numai un mic lăutar, voiũ da cântecului meu un vers, care să umple inima vóstrã de bucurie.

S o l a.

Nóptea, la lumina lunei, umblă rătăcind pe malul Dunării, în sus și în jos, mărăța arètare a unei fecióre. Ea mánile-și frânge, în ape intră până la brèu. Ea caută un vad, să trecã dincolo, și cu glas se vaietã: »Dar »nu vedeți? Din cea din urnã bătălie am luat pe cel »din urmă ostaș! Trebuie să trec dincolo! O valuri spu-

»megătóre! Lăsați s'așed dincolo, la adăpost de furia »vrășmașului, pe cel din urmă ostaș! Lăsați să trecã »dincolo mirésa! Arétați-mi vadul, ca să nu vèd oștirile romane cãlcând în picioare pe mortul meu! Lasã-mè, Dunãre, să trec prin ale tale însãngerate valuri!«

Astfel se vaietã fecióra tótã nóptea cea lungã și mánile-și frânge; ér valurile Dunării trec fără 'ncetare, puternice și nemilóse, la lumina lunei, care privesce a mortilor cãdere și-a mortilor multime.

*

La sfat ședeau fruntașii eroi ai Daciei, în adèncã tãcere, precum se cuvine celor voinici și tari de inimã. Cel mai în virstã în jos se uitã încremenit, și-aruncã o pèna de vultur. Un suspin se ridicã din pieptul tututor, ca vèntul care scuturã virfurile într'ó pãdure de stejar. Pèna ȃicea: »Romanii vin!« Cel mai tiner în sfat sta rãzimat pe scutul seũ. Ochiũ îi schinteiaũ; dar fruntea lui cea albã era încrètitã de aspre cugetãri, și de rèsufarea-i dèșã pletele-i negre ca pèna corbalui se mișcaũ mereũ pe umerii lui. El luã o frunzã de rogoz și o asvirli lângã pèna de vultur, stringèndu-și buzele cu dispreț. Voia să ȃicã: »Frunzã de rogoz sunt Romanii, cãci ei sunt vorbãreți!« Dar cel bêtrãn, arètând spre Dunãre, ce 'n rațele sórelui strãlucia printre trunchii urieși, luã ulciorul cu apã, vèrsã din el mai ântèiũ o picãturã, în urmă o stropiturã, pe urmă tótã apa, revèrsându-se ca un riu întreg, care sparge și sfarmã stânci și dèluri, stricã și distruge câmpii și pãduri, cresce și cresce necontentit, nutrit de ape lãturalnice și de ploĩ neincetate. Și un suspin se ridicã érași din pieptul tututor!

În sfirșit glasul bêtrãnului se aũdi: »Putem să stãm împotriva?« Ér cel mai tiner șopti: — »Sola!« Și precum în pãdure plóca începe a picura lin, și cu încetul se îndesesc de strãbate preste tot locul ca un riu, astfel șóptele se întètirã în gura bãrbaților, care stau la sfat. Toți întrebãu: — »Sola! Nu te temi?« Toți întrebãu: »Nando! Ce te face atât de îndrãsneț? »Ore ȃi-s'a jurat ca sè-ȃi fie mirésã?« Capul tinerului ostaș i-se plecã pe pieptu-i: »Ea s'a jurat sè-și alégã »cine sè-i fie soț, numai dupã a treia bătèlie. Nerãb- »dãtor aștept a treia bătèlie.« Bêtrãnul din sfat clãtinã capul plin de îngrijire, și aședã lângã pèna de vultur o pètrã. Atunci cu toții strigarã într'un glas: »Arètare! »Nu! încã stã țera Dacilor în picioare! Și lung timp va »mai trãi poporul nostru, dacã vom ȃine piept cu Romanii, până când o fecióra nu-și va fi luat de bãrbat »pe un mort.«

*

La revèrsatul ȃorilor scilipesce preste ape jocul mut al musculițelor rèsfãtate. Cu aripi îndrãsnețe ele ating valurile line, precând în sus se asvirle pescele cu solzii lucitori. Și pe maluri scilipesc ale bãrbaților arme. Feciórele le spalã de sãnge și cu cântãri le urézã nouè isbãndiri. Sola prinde în scut lumina sórelui și rațele strãlucitóre, ce es dintr'însul, ea le trimite să lumineze întunecimile pãdurii, de se inspãmèntèzã cântãreții din ea; ér ferul luciũ îi oglindesc fața gãnditóre, de n'ã crede, cã-i o gingãsã fetiță, ci una din deitele destinului, ucigãtóre de eroi. Genele-i nu clipece în rațele vii ale sórelui, mânia ei nu tremurã, când atinge sãngele de pe sabie și lance. Dar în rindurile fetelor nici șópte nu se aud, nici vorbe de tãine duiose. Grave și serióse, ca tinere preotese, ele își împlinesc datoria, adènc cugetãnd la vrednicia lor.

Sórele este în crucea amediî și viu rumenesce obrazii frumoși ai Solei. O picătură schînteitoare pică de de pe fruntea ei albă ca omătul, și atinge pèrul cel negru și creț, ce gingaș o împrejmuiesce. Dar feciórele nu se uită și nu iaú séma. Ele spală armele eroilor, ca sè stee chiar în préjma sórelui, și versul lor lin se aude. Cântecul lor străbate spre riul cel mare, care-l primesce cu jale și-l repede în depărtare pe latele lui talazuri, acolo unde stă armă lângă armă.

»Dulce riú! măreț riú! cu pletele lungi și moi, »în vis eú ți-am vădút făptura, în chip de ostaș, încun- »giurat de céta-ți.

»Te-ai ridicat cu lancea și ai mers la luptă mare, »la luptă de bărbați. Vis rëu e visul meú, căci a min- »țit și el!

»Nici că mai străjuiesci, nici că mai stai în préjma »celor-ce dau návală. Brațul meú stă împotriva; dar tu, »riúle, ajută roiul lor sè împedecăm!

»Óre vrei să fi fricos, sè-ți dîc neinimos? Scólă- »te! Ridică-te! Înghite-ne în pace.

»Rostogolesce-te fără simțire preste trupurile, ce »în giulgiuri învêlescî, precum înghiți strigătele și porți »îndoelile nóstre.»

*

Pădurea aúdi al pașilor troțot, ea se gîndi: e cântecul vijeliei; și 'ntrebă ca pe un vechiú cunoscut: de unde vii așa în gónă mare?

Al strigătelor vuiet ajunge până în riú. Acesta 'n veselic-l aduce înainte, și întrebă și el: E astăđi sãrbãtore în pădurea adêncă? Sunetul cunosc; dar ce sãrbãți voi óre?

Și ca oțelul ce rêsună, se sdrobi strigătul de stâncă. Credea, că inimile cumplit vor bate în piepturi și cugetări adênci frunțile vor brãzda, dar el stă amenințând și certând: ce bate așa návalnic inima în piepturile vóstre?

Nu era furtuna, nu era nici cântarea de sãrbãtore, nu era nici bãtaia inimii nóstre. Rêsunat-a puternic, isbit în scutul nostru, scutul sortiî, care s'a sdrobit.

Și în riú și în pădure tóte-s în tăcere, stâncă ea însăși vuietul resfrânge, până-ce întrebăm, apăsát și greu: »O sórtă! Ce ceri dela noi?»

*

Până când luna nu va fi din cer cu vuiet asvir- lită, și nu va pica jos pe pãmênt — nu perim!

Până când stelele nu vor trece, unele după altele, și sórele al lor suflet nu va suge — nu perim!

Până când papura pèr de fecióra nu va răpi, le- gându-l ca cuibul pe cap ușor aședat — nu perim!

Până când bărbatul degetile-și simte tremurând, c'ating draga lui iubită, până când pírfiul cu mândrie alérgă prin ogóre multe și-al holdelor frémêt duios el ascultă — nu perim!

Până când iepele sirepe preste câmpii vor sbura, legânând hohotele eroilor nostri — nu perim!

Până când apă din petró n'a curge, florile tóte-n sãbii sângeróse nu se vor schimba, femeile nu vor mai ríde cu bucurie, când dinainte-le trec cele cu dulci nãdejdi — noi nu ne stîngem!

Până când pădurea nu va sta în mirare de pro- pria-i frumseță și pãmêntul nu va dîce, deabia șoptind: — »nu mai am loc pentru nici un mormênt!« — nu perim!

*

Ce s'aude 'n cea pădure? Ea rêsună 'n adêncimî de tropote sute, de tropote miî, de bărbați și de cai, de zângănitul armelor. Feciórele în mirare se ridică 'n stîs și ochii ațintesc. Pădurea-i deșértă cât ochiul pãtrunde; dorm chiar pãserelele de zãduful dîlei. Dar su- netul straniu înăbușit s'apropie, și legate de dînsul, ne- vădute, misterióse cete; până-ce Sola mută și palidă, ca și albul ei veșmênt, brațul nu-și ridică și dincolo arată spre malul drept al Dunării. Pulbere ca dela sute de turme spre cer se înalță, în ea se vede schînteind, ferul dela coifuri și din vîrf de lãnci, ce-apar de-odată și iute ér' dispar ca fulgerul în norii cei negri și plini de stricătore grindină. Pădurea rêsună mai tare și mai slab de acei care, pe cea mal, de pe înalțimî spre riú, mulți și nenumărați, cumplit înaintézá. Și fără trã- gănare se pun la ciocănit, se pun la fãurit, la focuri alburii în međul dîlei, se pun sè 'ntindă pod de luntri imbinat. O dî a trecut numai, și totul e sfirșit.

Stău armele strînse în mănunchiuri amenințátore, spre cer înțepenite: Ér cetele tot vin și se rostogolesc. Pe cea mal al Dunării, délurî, șesurî, păduri se par tóte, că se mișcă, se par tóte a înainta spre riú, în jos, ca albia sè i-o astupe. Toți, — Sola și feciórele privesc în tăcere peirea ce vine. Stă fecióra nemișcată, cu mâna umbrind ochiul sprîncenat. Inima-i era împe- trită de spaima puterii, ce dincolo se revarsă spre po- dul întins, ca lăcuste, de care nimic nu te apèră, pe care nici ape, nici arme nu le opresce, care cu pro- priile lor trupuri poduri întind, jertfînd din a lor mul- țime acele ce înșile sdrobesc, spre a preface în pustiu gol, pădure și câmpie.

Sórele apune. Liniștit și pacînic lunecă și trec valurile aurii. Ér dincolo pe mal lãnci și scuturi lucesc însângerate de focul viu al sórelui. Chiar pulberea, ce se ridică din délurî și din vâi ca fum des și înalțat, chîar pulberea roșese, și întreg cerul stă în foc, c'atunci, când păduri aprinse, de flacări înghit. Dar vine umbra albăstrie, și încet, pe nesimțite, ea se în- tînde preste tóte: e stégul, ce se plécă, când dîua e perdută și óstea e învinsă. Sola stă și numără focurile ce schînteiezá, dór' ar iscodi a vrășmașilor putere. Ea stă și numără, până-ce o fetiță semn îi face, că ostașii aștéptă armele sè ridice de pe nesișopol mal. Atunci Sola se trezesce și pașii ei întorce.

Nando demult sta în așteptare, în dos de arbore. El nu se uita nici la Romanî, nici la podul lor, nici la primejdia, ce pe toți amenința. Ochiul lui e ațintit spre armele sale. Le va fi spêlat Sola, le va fi atins ea pe dînsule cele din urmă, le va fi ținut ea încă în mânil ei cât de puțin, după-ce le spêlase. El repede s'asvirle asupra lor, pãșînd pe urmele calde încă de gingașul picior al Solei.

Dar Sola înaintézá rece, ca zãpeđile, ce pe v'r- furi de înalți munți nu se topesc nici de căldura só- relui din luna lui Cuptor. Ea nici că se întorce. Odată numai ea brațele-și ridică, în crescet și-le pune, și éráși în liniște înainte pãșesce. Ea este ca a negurilor fãp- tură, de adierea seriî împinsă încet și lin.

Nando strînge cu tãrie lancea la pieptu-i, sãrută scutul cel credincios, ca-și-cum ar sci, că într'însul ea fața și-a oglîndit, ca-și-cum i-ar cere chipul sè-i pãstreze.

*

Roșitu-s'a Dunărea, — se pãrea că valuri de sânge se revarsă din ea. Plină-i de trupuri, — se pãrea, că chiar valurile ei aú murit. Plină-i de arbori, — se pã-

rea, că toate pădurile s'au plecat înaintea toporului. Țr giur împregiur aerul tremură de țipete, și rațele só-relui se clătina. Podul stă încă, și trece preste dînsul pedestrime și călărime, îndesite ca furnicile călătore.

A Dacilor óste-î sdrobotită, împrăsciată. În păduri ea se strînge din nou în tăcere, ca o stîncă de granit. Pe Nando îl aduc pe crengi; din multe rănii el sîngeră. Sola sta în picioare, apucă în mîni valurile ei de pîr, și făr' a vorbi, de trei-ori cu dînele pieptul își bate. Nando, de dureri învins, ochiî închide, și ostașii plini de jale capetele plécă.

Adunată stă a Dacilor óste, și ranele-s vindecate. Țr Sola-și taie pîrul cel negru și lung. Sus îl légă la virful lîncii lui Nando, se fîlfăe ca o flamură de vînturi mișcată, de sóre luminată. Acésta dicea: »Veî fi condus spre glorie și biruință.« Și în adevêr, biruința și gloria în partea Dacilor se dăduse. Romanii stău înfrînti. Strălucind de veselie, Nando vine spre Sola, plin de putere, ager de tot, el, care minuni făcuse, în mîni cu flamura din mîna ei primită: — »Sola! Óre astăđi vrednic sunt de tine?«

Ea însê ridică mîna și în tăcere trei degete-î arêta. Se mișcă mulțimea. Eroii s'asvirl în préjma ei. Femeile cer, Sola se se 'nduplece. Bêtrânii o încun-gióră, rugând și-amenințând. Toți se strîng în giurul feciórei. Dar ea-și scutură pîrul cel des, care-î încun-gióră capul, ca o cómă de leu, de lumină aurii străbătută: — »După a treia bătêlie! Atunci voiî alege!« —

Astfel vorbi, cu glas rece. Se 'ntorce apoi cu mândrie și 'n a cortului întunecime dispare.

*

A treia bătêlie! Întră 'n țeră a Romanilor puteri covirșitóre. Întră și se revarsă ca apele umflate, ce năvălesc cu sloii de ghêtă. Întră, și lupta se încinge, precum vijelia în păduri turbéză, copaci scoțind cu ră-décini adênci, turnându-î la pămênt. Dacii stău neclin-tiți. Dar totul e pierdut! Nando e neasemênat. Flamura lui, în sînge adăpată, din virful lîncii cade ca muschiul de pe brad; Țr pieptu-î stă deschis de o lovitură grea, din care sîngele-î curge 'n șiróie ferbinți. Nando cade la pămênt și tot încă se apêră cu paloșul ridicat. »O, Sola, vino!« șoptesc fără putere a lui buze oflitate, ce sémênă cu florile, ce de pe arbore tremurând se scu-tură în pulbere. »Sola, vino!« Ea însê stă în vultórea luptei, vede flamura, vede cum ea se plécă, și-aude osta-șii, de mórte amenințați, strigând cu toți, — »Sola!« Ea rîndurile desparte cu brațele ei albe și spre Nando privesce, care la pămênt jos sufletul își da.

Cea din urmă suflare din pieptul lui eșise, și ochiî lui deabia se închise în ultima-î ochire de dragoste și de credință. Ea îngenunche lângă trupul fără suflet, îi ia mîna slăbită, din care acum abia paloșul cade, și strigă 'n îmbuldéla luptei celei marî: — »Acésta este a treia đi de bătêlie! și acesta-î mirele meû!« — Eroii cu spaimă și împetriți aud grósnicul cuvênt. Se ridică însê îndată și strigăt și un țipet, ca tunetele, ce se îndesă în stânci adênci: »Suntem pierduți! Arêtarea-î »adevêr! Fecióra-î de vină! Ea se plătéscă! nici unul »din noi se nu mai rêmăe, dar fata, și ea, care mortea »a adus, și ea se pîră!«

Cu mîna ei în mîna lui Nando, cu inimă tare și vesel suris, fără clipi din ochi, ea mórtea primesce dela ai sei. Țr ostașii toți s'asvirl în năvală și secerăți sunt toți, ca spicele ce cad fără glas și fără jale. Din al Dacilor uriaș popor nimic n'a mai rêmas. Împrăsciate

zăceau pe pămênt tot trupuri neînsuflețite. Se asvirlise 'n bătêlia cruntă și femeile toate, spre a nu rêmăe pradă ostașilor romani, ele, care cu mândrie eroilor da semnul de dînșii așteptat.

*

Nóptea, la lumina lunei, umblă rătăcind pe malul Dunării, în sus și în jos, mărêta arêtare a unei fecióre. Ea mînilé-și frînge, în ape umblă până la brêu. Ea caută un vad să trecă dincolo și cu glas se vaietă: — »Dar nu vedeți? Din cea din urmă bătêlie am luat pe »cel din urmă ostaș! Trebuie să trec dincolo! O valuri »spumegătóre! Lăsați să trec, s'așeđ dincolo la adăpost »de furia vrășmașului, pe cel din urmă ostaș! Lăsați, »ca dincolo mirésă să trecă! Arêtați-mi vadul ca să »nu ved oștirile romane, călcând în picioare pe mortul »meû! Lasă-mê, Dunăre, să trec prin ale tale însânge-»rate valuri!«

Astfel se vaietă fecióra totă nóptea cea lungă și mînilé-și frînge. Dar ale Dunării valuri mărête curg neîncetat, puternic, nemilóse, la lumina lunei, care a privit al Dacilor sfirșit și-a morților mulțime!



Lecțiuni din geografie și istorie.

(Continuare.)

Metropolitul Sava.

Înainte de acésta cu 200 de ani Româniî se țineaî toți de o religie și aveaî de Me-tropolit pre Sava II. Brancoviciu, care era om tare învêțat și cu esperință multă. El suferi martiriu pentru religie. Metropolitul Sava fu-sese bătut odată în curtea reședinței din Blaș, care pre atunci era a dómnei Ana Bornemisza, soția principelui Mihaiu Apafy. Atunci martirul Sava a exclamat: »Dumnezeule al părinților nostri, fă ca locul acesta, pre care se vêrsă sân-gele meû, să ajungă în proprietatea Românilor«. Rugăciunea lui se împleni, căci după 58 ani (1738) reședința din Blaș și dominiul, ce-î apar-ține, trecu prin diplomă de donațiune în pose-siunea metropoliei românesce gr. cat.

În anul 1700, sub Metropolitul Atanasiu I. Româniî s'au unit cu biserica catolică. Însê o parte din trênsii n'au primit unirea; de aci în-colo dară au fost desbinați în două confesiuni.

Regiunea Arieșului.

Arieșul isvoresce din muntele Cucurbeta, curge spre rêsărit și se vêrsă în Mureș din sus de Uióra. Locurile mai însêmbrate lângă Arieș sunt:

Abrud — (Abrudbánya) cu băi bogate de aur și argint. — Aici s'a născut Alesandru Sterca-Șuluț — primul Metropolit român gr. cat. care s'a făcut nemuritor prin faptele s'ale și prin fundațiunile considerabile testate pentru înaintarea poporului.

Trăscău — (Toroczkó) cu bae de fier.

Sub domnia regelui Ladislău IV. (1272—1290) s'a răvărsat ca fulgerul preste țără Tătarii Nogaï, ardând și prădând tot ce aflău în cale; la Trăscău însă au fost reu bătutuți. Cu toate acestea Tătarii nu s'a contentit, ci au urmat și de aci încolo a face încurse în țără, și atâta nefericire aduseră preste ea, încât ómenii trăgeau în loc de vite.

Turda — (Torda) cu bae de sare și scaldătoare de apă sărată. Lângă Turda e »Pratul lui Traian«, numit și »Câmpia Turzii« — (Keresztes mező).

Mihaiu Vitezul.

Inainte de acesta cu 300 ani domnia în Țera Românească Mihaiu Vitezul (1593—1601). El ajuta pre cei lipsiti atât cu punga, cât și cu consiliul; de aceea era iubit de tot poporul. — Mihaiu, ca domn al României, s'a luptat mai mult cu Turcii, pre care i-a bătut în 40 de rânduri. A intrat și în Transilvania și a bătut pre Andreiu Bathori, apoi scóse din domnie pre Eremie Movilă, domnul Moldovei. Nu se bucură însé mult de învingerile sale, căci rivalul său, generalul Basta, își propuse să-l ucidă lotresce.

Era 10 August 1601. Mihaiu se afla cu óstea sa pe »Pratul lui Traian.« Deodată aude tropote de cai. Era Bori cu 300 de valoni trimisi de Basta. Bori intrând în cortul lui Mihaiu, i-i ceru sabia. »Mort da, însé viú nici odată« răspunse Mihaiu, și scoțindu-și sabia, tăia pre un soldat valon. Atunci Bori îl lovi cu o sécure în pept așa de tare, încât Mihaiu cădu mort.

— Intre Murăș și Arieș sunt munții metalurgici ai Transilvaniei, în sînul cărora se află mult aur și argint.

Streiul.

Streiul isvoresce din muntele Surian și curgînd întaiu spre vest, apoi spre nord, se vîrșă în Mureș aprópe de Simeria (Piski).

Aprópe de Streiu e:

Hașeg (Hátszeg) cu scólă grănițerescă. Dela Hașeg spre mędădi se vede »Retezatul.«

Sé dice, că trei ține s'a prins în rămășag, că care dintre ele în decursul unei nopti va face un lucru mai minunat. După încheierea rămășagului ținele s'a apucat de lucru. Una a făcut cetatea Deva, ér alta scaldete minunate dela Mehadia. A treia țină însé adormise. Precând s'a deșteptat, se revêrsa de țiuă; în pripă decí apucă un fer de plug gigantic și reteză un munte, arun-

cându-i vêrful mai spre răsărit. De atunci a rămas muntele »Retezat« *).

Maria Teresia.

Puține femeii au ajuns pre trépta cea mai din sus a tronului; numele celor ajunse acolo a rămas neșters în istorie.

In înțelesul »Sanctiunei pracmatice« după mórtea lui Carol III., VI (1711—1740) ocupă tronul fica sa Maria Teresia (1740—1780). Vecini cugetau, că fiind pre tron o femeie, vor putea cuprinde cu înlesnire țerile ei. Insé se înșelara, căci ivindu-se periclul din afară, poporul s'a adunat sub stéguri și a mântuit țerile împărătesei adorate.

Ea a domnit 40 de ani. In acest timp țera a fost fericită, căci Maria Teresia în tot modul s'a nézuit a câștiga iubirea supușilor săi și a le înainta bunăstarea. Sub domnia acestei împărătese s'a deschis cele dintai scolii românesce în Blaș (1755).

Pentru apărarea marginilor țerei ea a înființat miliția marginară (grănițerismul), care s'a desființat parte în 1851 și parte în 1872, ér averea grănițerescă s'a destinat spre scopuri scolare. Scóla din Hașeg se susține decătră fostul I. reg. rom. de grăniță.

Dela Hașeg spre sudvest e:

Grădiscea (Várhely) cu ruinele »Ulpiei Traiane«

(Va urma.)

Teodor Petrisoru,
învățător.



Aforisme pedagogice.

(Continuare.)

21.

Rea artă ar trebui să fie aceea, pe care cine-va ar pute s'o cuprindă dintr'odată, al cărei sfîrșit ar pute să-l vadă cine-va îndată la prima sa intrare.

Goethe.

22.

Simțim necesitatea de a mai învăța, când suntem chemați a învăța pe alții.

Goethe.

23.

Toți copii miraculoși au devenit la betronețe proști.

Jacotot.

*) Poveste.